

L'alè inimitable de Mercè Rodoreda

La carta que va enviar Joan Sales a l'escriptora després de llegir «La plaça del Diamant»

De petita, el seu avi li va transmetre l'amor per les paraules. Quan escrivia i parlava dels jardins, Mercè Rodoreda (10 d'octubre del 1908-13 d'abril del 1983) retratava tot un món interior. Va donar vida a obres com *Aloma*, *La plaça del Diamant*, *El carrer de les Camèlies* o *Mirall trencat*.

Joan Sales en va ser editor i amic: la complicitat entre tots dos es va anar enfortint amb el pas dels anys. Hi ha un testimoni que delata aquesta relació: les cartes que s'enviaven. En van arribar a ser més de cinc-centes i estan aplegades a *Cartes completes (1960-1983)*, amb el segell de

Club Editor. Recordem l'escriptora rellegant la carta en què Joan Sales li diu què li ha semblat *La plaça del Diamant* l'endemà mateix d'haver llegit la novel·la. Una novel·la de la qual se n'ha publicat una nova edició amb material inèdit.

Barcelona, 16 maig 1961

Sra. Mercè Rodoreda
GINEBRA

Distingida amiga:

Arribo al despatx mort de son, per culpa de vostè. M'he passat la nit en blanc llegint la seva novel·la, sense poder deixar-la. Feia molt de temps que cap llibre no m'havia tret el son d'aquesta manera.

Trobo aquesta novel·la simplement formidable. Malgrat que la vaig començar sota la impressió favorable dels elogis que me n'havien fet en Joan Fuster i en Joan Triadú, la meva sorpresa anava creixent de pàgina en pàgina, en un crescendo que no es deturà fins al punt final del llibre. Trobava pàl·lids els elogis que me n'havien fet aquells dos amics, tot i que els d'en Joan Fuster particularment havien estat molt subratllats.

En Xavier Benguerel (a qui enviaré una còpia d'aquesta carta que estic escrivint) estarà contentíssim. Precisament ell, d'ençà que ell i jo ens vam emprendre aquesta aventura quixotesca del CLUB DELS NOVEL·LISTES, no em callava que li havíem de demanar una novel·la a vostè. Jo sóc enemic de demanar novel·les a ningú, per por que si la demanes l'escriuen de vegades forçadament, i aleshores si l'has de rebutjar (tristíssima obligació en què ens veiem posats els qui ens empenem edicions) et poden replicar amb certa raó que «doncs perquè els la demanaves». Si, excepcionalment, l'hi vaig demanar a vostè, fou sota la pressió dels elogis d'en Joan Fuster, elogis que si aleshores em van semblar molt grans ara em semblen pocs encara.

Aquesta novel·la és la seva obra mestra, amb una diferència –a parer meu– tan gran respecte a tota la seva obra anterior, que és com si amb aquesta obra comencés de debò la seva carrera literària, la definitiva; la seva obra anterior, a la llum d'aquesta, fa l'efecte de preparació per a arribar a aquesta. **Aquesta té, del principi al capdavant, aquell alè inimitable de cosa inspirada; la paraula «inspiració» està molt desacreditada, i amb certa raó, per l'abús que n'han fet certs escriptors dolents que es proclamen inspirats; però en realitat no n'hi ha d'altra per expressar un cert fenomen misteriós de la creació literària. La «inspiració» de debò no té generalment res a veure amb la «facilitat», sinó tot al contrari, de vegades és una suada de sang; no s'hi arriba més que amb un esforç suprem, com al cim d'una muntanya gairebé inaccessible.** Vostè hi ha arribat amb aquesta obra.

La Colometa és una d'aquestes figures inoblidables que, creades pel talent d'un escriptor, passen a tenir una estranya vida com si haguessin existit i tots les haguéssim

conegudes. Els altres caràcters de la novel·la no són tan acusats, però tots tenen fesomia, a tots sembla que els vegis. L'ambient –la menestralia de Gràcia– evocat amb rara intensitat; les peculiaritats que el fan viure, que li donen realitat, com per exemple detalls del dialecte social, dels modos propis de la menestralia, dels seus gustos en matèria de mobiliari, festes, etc., de les seves idees en matèria de moral, religió, medicina, política, estan recollides amb sagacitat i són riquíssimes. I per damunt de tot això, que ja seria moltíssim, hi ha el tema de fons, que a penes si es diu, a penes si s'insinua, però el lector el va veient i sentint, indecís entre posar-se a plorar o a riure: la Colometa voreja sempre el precipici de l'absurd existencial, i per una especial gràcia divina no s'hi acaba d'estimbar mai. La vida de la Colometa no és absurda tot i que ho podria ser tant, perquè la Colometa és bona –i la Bondat és el gran misteri, el veritable gran misteri que ens envolta, ens redimeix, ens salva. El seu curiós amor pel seu segon marit ve d'això, d'aquella bondat que no es diu mai i que sempre hi és... En fi, l'anàlisi d'aquesta novel·la no s'acabaria mai, perquè en realitat aquesta obra no té ribes ni fons, com la vida.

L'estil, una troballa. Dóna realment la sensació vivíssima que és la Colometa en persona qui s'està explicant a si mateixa, en un monòleg psicològicament riquíssim, en un desordre inspirat de la millor mena, de gran categoria humana. I a través d'aquesta pobra animeta, d'aquesta «una de tantes», passa com una alenada la història recent i tràgica del nostre desventurat país... Quin efecte més singular que fa la gran història vista a través d'un petit caparró!

Només gosaria fer una reserva a l'ús de mitja dotzena de paraules, que resulten inversemblants en boca de la Colometa. Suposo que vostè les hi ha posades en la creença, ben errada, que són «obligatòries». Són les següents (poso a continuació les que jo li aconsello):

vídua = viuda

enterrament = enterro

vorera = acera

globus = globo o globu (és difícil decidir-ho, ja ho consultaríem amb en Coromines o en Moll)

cambrà = cuarto o dormitori (segons que s'hi dormi o no)

condol = no ho sé gaire (vostè havia posat primer «pésam», que és com la gent ho diu, i després ho ha esmenat per «condol», que no ho diu ningú i menys entre la menestralia de Gràcia)

De totes aquestes paraules, la que fa més estrany en boca de la Colometa és «globus», amb la seva pedantesca desinència llatina. Probablement, aquesta preferència per la desinència llatina -us és un dels errors més notables de Pompeu Fabra, que en general ho encertava tot.

Com veu, és poquíssima cosa, i suposo que vostè estarà d'acord a fer la substitució. Amb aquesta mitja dotzena de reserves, el vocabulari de la Colometa, que és riquíssim, és íntegrament «menestral de Gràcia», sense desmentir-se mai. Un gran encert d'estil!

Llegida la novel·la, lluny de trobar més passables els títols proposats, els trobo encara més cruelment desencaixats. Ni Colometa ni Vol de coloms. Jo buscaria un títol com per exemple: Un terrat a Gràcia, una mica dins el gènere dels millors films neorealistes italians –la seva novel·la, si la volguéssim classificar, cauria de ple dins el gènere «neorealista», en el millor i més actual sentit de la paraula. Si no se n'hi ocorre un altre de millor, a mi Un terrat a Gràcia ja em semblaria bé. De fet, el terrat juga un paper de primer ordre en aquesta novel·la. Això del títol es podria deixar fins al darrer moment, si no fos que per demanar el permís a censura (cosa que cal fer amb molta anticipació) ja cal haver-se decidit per un títol o altre.

De cara a la censura, recordi que m'hauria d'enviar 2 còpies, encara que fossin dolentes.

Amb una enhorabona com una casa, em plau saludar-la amb tot afecte

Joan Sales

<http://www.catorze.cat/noticia/2710/ale/inimitable/merce/rodoeda>